Journal of the College of Languages, No. 52, 2025, Page 305 - 328

Rebellious Self - A Reading in Madame Bovary's Character of Flubert and Hanna Konin by Amos Oz - Comparative study

Ali Mohammed Rasheed

Department of Hebrew Language, collage of languages, University of Baghdad, Baghdad, Iraq

Received:19/12/2024
Accepted:19/02/2025

Corresponding author: ali2016@colang.uobaghdad.edu.iq

Doi: https://doi.org/10.36586/jcl.2.2025.0.52.0305

Crossref Content Registration

Abstract

The problem of rebellion is considered one of the features of rapid changes that a society undergoes in all spheres and directions of life, especially in the realm of social relations, customs, traditions, values, and principles. Rebellion may manifest itself in rebellion against oneself, against values or traditions, or against social or governmental authority. One may find that submission plays a vital role in all of these interactions.

This study deals with the problem of rebellion in the works of two renowned authors: The French Gustave Flaubert and the Israeli Amos Oz, through two main characters who share similar qualities and traits. Emma Bovary and Henna Konin demonstrate this through their rebellion against themselves, their relationship with society and family, and their relationship with customs and traditions. They appeared in manifestations of rebellion at times and submission at others. Rebellion and submission also emerged through the two authors' relationship.

It seems that the two authors' connection in the rebellion issue was characterized by behavioral and psychological issues, which resulted from physiological and psychological changes that influenced their conduct and gave rise to severe psychological difficulties. They felt lost and alienated because they were unable to face them. As a result, they rebelled against traditions, values, and practices, which in turn led to unacceptable aggressive tendencies.

This, in turn, led to the two characters' tendency towards rebellion and revolution against authority, whether that of the family or society in general.
Keywords: Rebellion, Flaubert, Oz, Henna Konin, Emma Bovary.

האני המורדת - קריאה בדמותה של מאדאם בובארי של פלובר וחנה גונן של עמוס עוז – מחקר השוואתי

עלי מוחמד רשיד

אוניברסיטת בגדד, פקולטת השפות, מחלקת השפה העברית

תקציר

בעיית המרד היא טבעם של השינויים המהירים שעוברים על החברה בכל תחומי החיים וכיווניהם, במיוחד בתחום היחסים החברתיים, המנהגים, המסורות, הערכים והעקרונות וכו'. מרד יכול להתבטא כמרד עצמי, מרד נגד מנהגים, מרד נגד עקרונות ונורמות, או מרד נגד כוח פוליטי או חברתי. אנו עשויים למצוא כניעה לקחת מקום חשוב בכל מערכות היחסים האלה. במחקר זה נתייחס לתופעה של מרד בקרב שני סופרים בולטים, גוסטב פלובר הצרפתי ועמוס עוז הישראלי. דרך שתי גיבורות שחלקו את אותן תכונות ומאפיינים. הגיבורות "אמה בובארי וחנה גונין" הראו זאת באמצעות המרד העצמי שלהן כדי להוכיח את קיומן, באמצעות מערכת היחסים שלהן עם החברה והמשפחה, וגם מרדו נגד מנהגים ומסורות. הן היו בצורה הגדולה ביותר של מרד, וכניעה שוב. מרד וכניעה הופיעו גם באמצעות מערכת היחסים של שני הסופרים עם השלטון.

נראה כי הקשר בין שני הסופרים בבעיית המרד נוצר כתוצאה מבעיות פסיכולוגיות והתנהגותיות, בשל השינויים הפיזיולוגיים והפסיכולוגיים שהשפיעו על התנהגותם, מה שהוביל להופעתם של קונפליקטים פסיכולוגיים חמורים. הם לא יכלו להילחם בזה, והם הרגישו מנוכרים ואבודים. כל זה הוביל למרד שלהם נגד ערכים, מנהגים ומסורות. זה מה שאנו יודעים על נטייתם של שתי הגיבורות להתנגד ולמרד, על ידי הצגת נטיות לעצמאות ולמרד נגד השלטון, בין אם זה בסמכותה של המשפחה, או בחברה בכלל.

מילות מפתח: מרד, פלובר, עוז, חנה גונן, אמה בובארי.

הקדמה

כל דיון על איזושהי יצירה ספרותית – ובמיוחד אם הדברים אומרים ביצירתו של הסופר הישראלי ההכי מפורסם " עמוס עוז"- דיון כזה צריך להתנהל מתוך התחשבות והתמקדות בשני מישורים , רוחנים ואסתטיים , המשלימים זה את זה , בוודאי שני מישורים אלה הם שני עולמות אשר אתם עומדת המציאות הספרותית , שהן בחינת מציאות שנייה , במתח תמידי . אנו מתכוונים ב" מציאות שנייה " ביטוי המתאר את המציאות האמנותית והתוחם תחומים לגבי המציאות והעולם הסובבים אותנו. אפלטון מדגיש על דבר זה , כי בן אדם , בכלל , הוא כבול המערה , וישנם ארבעה שלבים המציינים את

דרכי מאמצינו לדעת את מגבולותינו . ובכך נוכל לשער את עוצמת השמש , האור הגדול שהוא נבדל מאוד במהותו מתוארת הצללים במערה.

מגבולות אלו ידועות לסופרים , ידיעה שלמיה ומקיפה לומדת ומלמדת אותם , זוהי המציאות השנייה , שלעולם אינה מנותקת מן המציאות הראשונה ; היא מנחשת את קיומה , עמה היא מתמודדת.דבר זה הוא היסוד העיקרי ביצירתו של עמוס עוז . ובכן רוצים אנו להתייחד בעיקר עם יצירה גדולה אחת של עוז , יצירה המדגימה את החוקיות הפנימית של מפעלו כולו, כוונתנו בשני רומנים מפורסים של שני סופרים ידועים : "מאדאם בובארי" של פלובר, ו " מיכאל שלי "של עוז , עיון ברומנים אלה עשוי להדהים , לא זו בלבד שהקורא עוקב בהתעניינות גוברת , מזועזע עד עומק נשמתו , אלא נחשף את המצב הקודר שסבבו בו היוצרים, או ביתר דיוק הראשון חי בעיצומו של נעורים לוהטים ורומנטיים עד לחיבה , הוא התאהב בנשים רבות מצד אחד, מה ששינה את השקפתו על נשים, והאחר היה עד על סבלה של אמו שהתאבדה בדמי ימיה.

שאלת המחקר

- מהם הקווים הדומים בין מאדאם בוברי וחנה גונן?
- האם הוא מעין מטונימיה לגופם של שני הסופרים, להווייתם כיוצרים?
- האם "כבליהן של שתי הגיבורות" מסמלות גם את כבליהם הפנימיים?.

על השאלות הללו אנסה להשיב כאן באמצעות בחינת העיסוק בשתי הנשים של הסופרים.

מטרת המחקר

- להוכיח על קווי הדמיון בין שתי הגיבורות וגלות את השוני שביניהן.
- להתרכז באופי ההשפעה של פלובר על עמוס עוז.

סקירה ספרותית

במחקרו של אבירבך מציין כי השפעתו של פלובר על הספרות העברית הייתה בעיקר דרך סגנונו הספרותי והטכניקות, אשר אומצו ועובדו על ידי סופרים עבריים בולטים כמו ש.י. עגנון , עוז , אורבך ואחרים. ובמחקרו של הילמן כן, קיימים מחקרים שבוחנים את ההשפעה של פלובר על הסיפורת העברית המודרנית. בריאליזם הפסיכולוגי ודפוסי היחסים בין המינים, תיאור החיים בעיירה הקטנה, קטנוניותה והשעמום שבה הניגוד בין רומנטיקה ומציאות, משולשים והכניעה הפסיבית של הגיבור לנשים דומיננטיות אידיאליזציה ואכזבה, מחלה ומזוכיזם, הומוסקסואליות סמויה ואינצסט. מחקרים אלה מצביעים על ההשפעה הניכרת של פלובר על הספרות העברית החדשה בכלל ובסופרים הישראלים בפרט.

טענת המחקר

במחקר זה אתמקד בעיקר באופן השימוש של עוז ופלובר בדגמים של ייצוגי אשיה יצרנית שאבדה חייה הרגועים בגלל התאבה שבלטו ביצירותיו של אחד מן האבות המובהקים של הספרות הישראלית - הלא הוא עמוס עוז.

שיטת המחקר

הסתמכנו על הגישה הפסיכולוגית ההשוואתית, שכן הגישה הפסיכולוגית מבוססת על לימוד יצירות לזיהוי הדפוסים והמודלים הפסיכולוגיים הקיימים בהן, וקישור הדמויות הנוכחות ביצירות ספרותיות עם אישיותו של הסופר, שכן הכותב עשוי להקרין את אישיותו. על אחת הדמויות בסיפור או ברומן שלו.ומטרת הגישה ההשוואתית היא לערוך מערך השוואות בין שתי הדמויות ליצירות ספרותיות, על מנת לזהות דמיון וההבדלים שביניהן, כך תהיה לנו הזדמנות לזהות כל דבר מסתורי הקשור לתופעה. להיות מסוגלים להסביר את זה בקלות.

חשיבות המחקר

חשיבות המחקר נובעת מהדימוי הגדול בין שתי הדמויות אימה בוברי לבין חנה גונן , אני מקווה שמחקר זה יהיה כלי חשוב להצגת את הדימוי והשוני בין שתי הגיבורות , שרוב המבקרים רואים את ההתקרבות האלו הדומות אחת לשינית .ולהתעניין על המחלוקת המציינה כי דמותה של חנה גונן ביא דומתה של אמו שלו עוז עצמה.

מבוא

המרד בלשון : מרד ז' [מן מרד] 1. התקוממות, פריקת על, התפרצות נגד שלטונו של מישהו: "אם־בְּמרד ואם־בְּמַעַל בַּה'" (יהושע כב כב). מרד בר-כוכבא. מרד העבדים במשעבדיהם. מרד צבאי. 2. מעל, פשע: "פְּשָׁעִים אֵלּוּ הַמֶּרְדִים... מאחר שמתודה על הזדונות ועל המרדים חוזר ומתודה על השגגות" (תוספתא יום הכיפורים ב א), "פשעים – אֵלּוּ הַמְּרָדִים שֶׁאָדָם עוֹשֶׂה לְהַכְעִיס" (רש"י שמות לד ז). - (מרד", מִרְדּוֹ; מְרָדִים, מִרְדֵי־] (שושן, 1972, עמ' 1520)

מרד כמונח הוא מושג רב פנים המקיף צורות שונות של התנגדות נגד סמכות, המאופיינת לעתים קרובות בניסיון לאתגר או להפיל מערכות קיימות. זה יכול להתבטא פוליטית, חברתית או אפילו מטאפיזית, המשקף תלונות עמוקות נגד מבנים מדכאים או תנאים קיומיים. ויש סוגים של המרד:

מרד פוליטי

מרד פוליטי כרוך בדרך כלל בפעולות נגד משטרים מדכאים, שמטרתן לשנות או לפרק מבנים ממשלתיים. צורה זו של מרד מסומנת לעתים קרובות באלימות ומוגדרת כפשע נגד המדינה, כפי שניתן לראות במסגרות משפטיות שונות, דוגמאות היסטוריות כוללות את מהפכת הקטיפה, שבה האזרחים התנגדו למשטר טוטליטרי, הממחיש את המאבק הקולקטיבי לחופש .סוגי מרד המוזכרים במקרא . יש מהם שתכליתם לשחרר את העם מדיכוי ומשלטון עריץ , ויש מהם שתוצאותיהם גרועים ומסוכנים . במלים אחרות : בחברה האנושית יש מרד חיובי ומרד שלילי . (יצהרי, 1999, עמ' 103)

מרד מטאפיזי

לעומת זאת, מרד מטאפיזי נובע מתלונות קיומיות, בהן אנשים מאתגרים את אופי הקיום עצמו. צורה זו עוסקת פחות במבנים פוליטיים ויותר על חוסר שביעות רצון אישי או פילוסופית .יצירות ספרותיות, כמו אלה של דוסטוייבסקי, מדגימות את המאבק הפנימי הזה, ומדגישות את הממדים הפסיכולוגיים של המרדה .שני סוגי המרד הוא כיחס שבין רעיון ומעשה : המרד המטפיזי הוא עיצובו של הרעיון , ואילו

המרד ההיסטורי כמהפכה הוא " נסיון לעצב את המעשה על פי הרעיון. בעיניו של קאמי , מרד מטפיזי ללא מרד היסטורי פירושו שלילה של הרעיון (שגיא, 2000, עמ' 191).

מרד כחווית למידה

השתתפות במרידות יכולה לשמש גם כחווית למידה משמעותית, שבה אנשים מקבלים תובנות לגבי דינמיקה חברתית וזהות אישית באמצעות מעורבותם בהפגנות .נקודת מבט זו מדגישה את הפוטנציאל הטרנספורמטיבי של המרד, ומציעה כי מעורבות בפעילויות כאלה יכולה להוביל לצמיחה אישית וקולקטיבית עמוקה , בעוד שלעתים קרובות מרד נתפס באופן שלילי כאיום על היציבות, ניתן לראות בו גם זרז לשינוי ולמידה, מה שגורם לחברות להרהר בערכיהן ובמבנהן. כמו בסופר סמי מיכאל ביצירתו הספרותית ומהן (שווים ושווים יותר) (رشيد، 2020، صفحة 722)

האני (העצמי)

מושג העצמי הוא רב פנים, המקיף ממדים פילוסופיים, פסיכולוגיים וסוציו-תרבותיים. זה מובן כישות דינמית המעוצבת על ידי חוויות אינדיבידואליות, אינטראקציות והקשרים תרבותיים. העצמי אינו רק זהות סטטית אלא מבנה שמתפתח עם הזמן, מושפע הן מתפיסות פנימיות והן משוב חיצוני. (Robert, 2011, p. 144)

העצמי היה נושא מרכזי בפילוסופיה, שהוצג במיוחד על ידי ג'ון לוק, שהגדיר אותו כאלמנט מרכזי בזהות האישית.בירורים פילוסופיים בוחנים את טבעו של העצמי, מטילים ספק בקיומו כאובייקט וביחסיו עם הגוף והסביבה ומצד פסיכולוגי,העצמי מתחיל להיווצר בגיל הרך ומושפע מאירועי חיים, המשפיעים על הבריאות הנפשית והפיזית .הערכה עצמית ותפיסה עצמית הם חיוניים לרווחת הפרט, המעוצבים על ידי אינטראקציות חברתיות (Marya, 2024, p. 43)

בעוד שההבנה העצמית נתפסת לעתים קרובות כמסע אישי, היא מושפעת גם מאינטראקציות חברתיות ומנקודות המבט של אחרים, מה שמרמז שזה לא מאמץ אינדיבידואלי בלבד. יחסי גומלין אלה בין תובנה אישית למשוב חיצוני יכולים להעשיר את תהליך ההבנה העצמית.

פרק א' - בין פלובר לעמוס עוז

שני סופרים בולטים בעלי רמה גבוהה שתפסו מעמד מכובד בקרב קהל הסופרים בארצם، פלובר, יליד רואן בנורמנדי(1821 – 1880), הוא סופר שמבחינים באומץ בהצעה, בהירות וגישה אסורים בכתביו, במיוחד בנושא נשים וסוגיותיהן. ، על סמך ניסיונו הארוך כבן רופא מְנַתֵחַ, הוא בחן מקרים רבים מאוד וגיבש את הרעיון והעמדות הבסיסיים שלהם בנושאים שונים. כתוצאה מכך הוא נכלא והושעה.מחד מנקודת מבטנו האישית, אנו יכולים לראות בו את הנציג הטוב ביותר של הרומן הריאליסטי המודרני במובן האמנותי, ומאידך גיסא , ושהוא משקף תנועה המגנה על זכויות נשים. (طوماس، 1956، صفحة 140) באשר לעמוס עוז (1939- 2018) שנולד למשפחת משכילים אצולה, הוא התמודד עם נסיבות קשות בילדותו ובנעוריו שהביאו לסדרה של התמוטטויות עצבים. לאובדן אמו ולנישואיו האחרים של אביו הייתה השפעה רבה על העמקת מצוקתו, ולגבי הרומנים שלו, טכניקת

"זרם התודעה" שררה בהם והתבססה בעיקר על רעיונות הדמויות וחיקוים על ידי הסופר. ויצירותיו המפורסמים :(**ארצות התן**) (סיפור על אהבה וחושך) , (מיכאל שלי) , (בין החברים, פנתר במרתף..... ואחרות. (Rashed, 2016, עמ' 87)

מה שקושר אותם לנושא המחקר הוא ששני הרומנים נחשבו כסמל לפמיניזם ומאבקה כמו גם השקפת החברה עליה ולבסוף נפילתה לתהום ، למרות ששני הרומנים הללו אינם מזכירים הרבה מהביוגרפיות שלהם כמפורסמות ביותר ; עם זאת, הם נושאים את המאפיינים של (נשיות) שהם מדברים עליהם באמצעות הדמות הנשית כביכול בו. הם אינם פועלים לפי הסדר המסורתי של קריינות לוגית ומסודרת, כי שני הסופרים מנסים לתת לגיבורה להסביר בעצמה. היא מדברת בעד עצמה ומנסה, על ידי קריאת מחשבותיה של אישה מכובדת, לשלב דמיון עם המציאות והאסור עם הלוגיטמי. היא שוזרת סביבה תווים, שמועות ועלילה לקו דרמטי קוהרנטי, ואין ספק שזו חוויה יוצאת דופן בכתיבה בדיונית בעידנה. (מזור, 1998, עמ' 13)

באופן כללי, עיקר המחקרים על ספרותו של פלובר התרכזו ביצירותיו (סלמבו, הפיתוי של אנתוני הקדוש ומאדאם בובארי בפרט) ، אין ספק שהוא ייצג פסגה ספרותית בעולם הרומן הצרפתי, דבר שייצג הסופר עמוס עוז בקרב סופרי דורו ، זהו אחד מסמלי הכתיבה הישראלית המודרנית ותופעה ייחודית בפני עצמה ، הוא לקח על עצמו את האחריות להגן על זכויות נשים באופן שעולה בקנה אחד עם הרעיונות והחזונות שלה, למרות שהוא דוגמא לתופעה בתוך זרם ויש לו ספרים רבים, שלרובם יש אופי חברתי שבו הם נוטים לאבחן את הבעיות החברתיות, במיוחד ביחס לנשים, כמו ברומנו המפורסם : (לדעת אישה) ,ורומנו שאנו חוקרים נחשב כשושלת ממשכה של רומנים בעלי נושא אחד , והוא מציג את הביוגרפיה שלו בצורה נסתרת , בו הציג המחבר את דעותיו ביחס לנשים ולעמדתן הביקורתית בחברה הישראלית, היא הייתה דוגמה ועדה חיה לעידן, ורשמה בקפידה את כל הפרטים שמלווים אישה בחייה. הרומן הזה, בסופו של דבר, הוא פסגה אמנותית שבו הספרות משתלבת בצורתה הבדיונית עם הנושא של ביקורת חברתית חריפה על תופעות שליליות. וכל אירועי היצירה מבוססים על סיום הביוגרפיה של אישה. הקורא לא מתקשה לדעת שהיא אמו של הסופר עצמו.(ראה : (גינצבורג, 2013, עמ' 91) היא הציגה את בעיית האישה באמצעות הלחצים שלה והתמקדה במדויק מאוד תיאור פרטים מיוחדים שנמשכו עשר שנים. למרות שהיא אלתרה פתרונות וטיפולים רבים, לפעמים היא לא מצליחה לקרוא את הבעיה, ומטילה צל מהניסיון שלה ، והיא מדמיינת, באמצעות סמלים פשוטים ורעיונות רגילים, בעיה עמוקה יותר שהקורא חש את נוכחותה בין השורות והמילים ، זה מציב את האיש בסטריאוטיפ אחד, שהוא היותו פלייבוי אנוכי וחסר תודה, הממלא תפקיד שלילי הטוען קוראות נשים נגד גברים ומרחיב את הפער הקיים כבר בחברה הישראלית. וזאת למרות הבנתה כי הפתרונות לסוגיות הנשים בחברה אינם טמונים בסכסוך משום שלא מדובר במערכת היחסים האמיתית בין שני הצדדים האחראים להמשך החיים ולקיימתם. וכי הסכסוך שאתה רומז אליו עשוי להיות נוכח בדרכים אחרות, וכי ישנם מקרים ממשיים של עוול בנשים בחברה הישראלית. אי אפשר להשוות את זה למה שמציג המחבר, ובכלל, דמות האישה מופיעה בכל התפקידים הנשיים הקיימים בצורה שלילית מאוד, מכיוון שהיא לא יודעת את הטיפול הנכון בבעיתה ועוסקת בה בשטחיות רבה.

האשה בין שני טקסטים

אנו לא יכולים להגזים אם נאמר ששתי הדמויות, מייצגות חזית לכל אישה בעולם זאת מכיוון שקריאה מדוקדקת של הטקסט יחד עם הביוגרפיות של שני הסופרים מגלה עובדה זו ללא ספק, התכנסות הרעיונות והמקום שתפסו שניהם בשמי הספרות הצרפתית והעברית השפיעו על בחירתם ללמוד את המושג (פמיניזם) דרך האישה וסוגיותיה הקוצניות בעולם מורכב בו אוחדה שפת הסבל. למרות ששפות הביטוי שלה שונות. הרומן של מאדאם בובארי הוא מודל ייחודי בכתיבה בדיונית לא רק לסיפור הצרפתי והבינלאומי, אלא לדפוס שפלובר נהג לעקוב אחר סגנונות הסיפור ברומנים המפורסמים שלו, כולל פיתוי. .....וכו')

מאדאם בובארי

הרומן הראשון של פלובר , יצא לאור בשנת 1856 , הרומן מסופר בגוף שלישי , אירועים מסובכים ומורכבים. אך המוקד העיקרי הוא אופייה של אימה, מדאם בובארי עצמה והשעמום שבה היא מתגוררת, שמובילה אותה לבגידה, הרס פנימי והתאבדות. אימה היא תחילה ילדה יפה בשם אימה רואו, והיא פוגשת את ד"ר צ'רלס בובארי, במרפאה של אביה החולה. כשעמו מתגוררת בחווה כמעט מבודדת או חולמת על חיים אחרים, עם מימד תענוגי וחברתי, היא מקבלת במהירות להתחתן עם צ'ארלס שהוא מבקש את ידה. ולאחר החתונה היא מתחילה לפתוח לחיים, מנסה לצאת מהעולם הסגור שלה ולהוציא את בעלה מהעולם המדעי החמור שלו. מרגע הנישואין מנסה אימה לשלוט על חייו של בעלה. צ'ארלס משאיר את אשתו חופשייה לפעול ושכחה על חיים חדשים שישחרר אותו מכשלים רגשיים קודמים. אימה מעטרת את הבית, מתחילה לקבל חברים, מארגנת קונצרטים ושירה, ואז יש תינוקת... אבל זה לא מונע שיעמום לחזור אליה ולרדת לתוכה. והנה, במהלך ריקוד בחוג של חבר, מרקיס דאנדר ויליר, אמה קורה לרקוד לרודולף פולנג'י, אחרי שהיא מכירה אותו ומעריצה אותו. האירועים כאן מסובכים מעט מכך שרל מאפשר לו לבצע פעולת היפפוליטה צעירה, שהצלחתה היתה צריכה להביא לו כבוד ועושר. בתמורה דובה עמא את גברתה של רודולף ומתחיל להביע את רצונה לעזוב אתו, כמו ללא אזהרה, בצורת גבינה הנסתרת מאחורי מסיכת חברות, רודולף נוטש ועוזב אותה. היא כל-כך מעציבה וכועסת שכאן היא מנסה לזרוק את עצמה מהחלון, ומעדיפה למות בגלל ההשפלה שהיא מרגישה. אך צ'ארלס מתערב ברגע האחרון ומונע ממנה לנסות להתאבד. כשהיא שורדת את מותה הפעם, אמה משתנה לגמרי, פוגשת את ידידה הזקנה לאון דוביה, שסייעה לה לקשט את ביתה ולהפוך לנערה כפרית ליישוב. היא מתחררת מקשריה איתו, ומתחילה לבלות בלי גבולות. וכך בעלה פושט רגל, כי הוא לא יכול להפסיק אותה לעשות מה שהיא עושה. היא תטבע בחוב. פניה לחברים שלה לעזור לה ולעמוד לצידה, מסרבת כולם לעשות זאת ורבים אינם מהססים לעלב אותה. כאן יש רק את הפיתרון האחרון: התאבדות. והפעם היא פועלת, מרעישה את עצמה עם ארסן וערס. צ'רלס לוקח את בתו ועוזב את העיר בחוסר כל.(ראה : (حاج، 1994، صفحة 56)

מיכאל שלי

רומן מסופר בגוף ראשון , הופיע בשנת 1968 . המספרת, חנה גונן, מציגה עצמה בפתיחת הרומן. הצגת עצמה נעשית לאחר שהיא מוסרת את הנימוקים לכתיבתה ולפני שהיא פותחת בתאור

הפגישה הראשונה, שהתרחשה לפני יותר מן עשר שנים, עם בעלה המיועד. מכיון שחנה היא הדמות המרכזית ביצירה, לא ניתן לענות על השאלה "מיהו המספר "בצורה מקיפה מבלי להתייחס בהרחבה לרומן כולו. דמותה של חנה נבנית באופן ישיר ובאופן עקיף מתחילת היצירה ועד סופה, ועל סמך המלים הראשונות ניתן לקבוע רק מה הם הדברים החשובים לה, כאשר היא מציגה את "תעודת הזהות" שלה. מכיון שהפרטים ב"תעודות הזהות" כה מועטים, יש לשקול כל אחד מהם: היא נשואה ובת שלושים שנה. מיכאל בעלה דוקטור, גיאולוג ואיש נוח. ואכן, העלילה הנפשית סובבת בחלקה על הצירים הללו : הגיל (תחושת הזמן החולף והמות הנפשי המתקרב), קורות הנישואים, עבודתו ואופיו של מיכאל. (רשיד, 2024, עמ' 66) (Rashid,2024,p.66), במבט לאחור בולטים בחסרונם שני פרטים ביוגרפיים : היותה של חנה אם לילד בן תשע, והיותה בחודש התשיעי להריונה השני.. הפרט הראשון נמסר באחד הפרקים הראשונים, במקומו המתאים מבחינת רצף הארועים החיצוניים, השומר על סדר כרונולוגי עקבי למדי. מסירת הפרט השני נדחית עד לסוף הסיפור ו'הסתרתו" מעוררת תמיהה, אם כי לכאורה גם הוא נמסר במקומו הנכון מבחינה כרונולוגית. באופן טבעי ניתן היה לצפות, שעובדה כה חשובה לאשה תמסר בין הפרטים הראשונים. העדרה מעלה שתי השערות מנוגדות: א - הדבר אינו חשוב לחנה וב - הדבר חשוב לה מאד ודוקא משום כך היא משתדלת להתעלם ממנו עד כמה שאפשר (בנד, 1971, עמ' 91)

פרק ב' - קווים דומים בשני הרומנים :

בפרק זה אנו שואפים להציג מחקר השוואתי יישומי בין שני הרומנים: "מאדאם בובארי" ו"מיכאל שלי ". "חילקנו אותו לכמה צירים: חינוך והשכלה ,רגש הבלבול , המרד , הבגידה, תיאור הבעל , הציר השני: הסביבה בשני הרומנים. הדמות בשני הרומנים. מגמת הסופר. תמכנו באלמנטים השוואתיים אלה עם קטעים אנקדוטיים משני הרומנים הנחקרים כדי להוכיח את נקודות ההתכנסות בין שתי היצירות. לפני שנתחיל בהצגת קווי הדמיון צריך לשים דעת על המרד הפסיכולוגי וסיבותיו מרד פסיכולוגי יכול לנבוע מגורמים שונים, כולל הצורך באוטונומיה, לחצים חברתיים וחוסר שביעות רצון מהתנאים הקיימים. הבנת הגורמים הללו חיונית לטיפול בסוגיות הבסיסיות המובילות להתנהגות מרדנית.

חנוך והשכלה :

הביקורת על בריאות הנפש המוסדית מדגישה מרד נגד חברה לא אישית המערערת את האוטונומיה והקהילה האינדיבידואלית, ותורם לחוסר שביעות רצון נרחב , שיעורי דיכאון והתאבדות מוגברים בקרב בני נוער מצביעים על כישלון חברתי בטיפול בצרכים הרגשיים של אנשים, מה שגרם למרד כתגובה .הסביבה החברתית בה האדם חי מייצגת את המבחן העיקרי הקובע את דפוס אישיותו, עוזר לו בבניית מחשבותיו ואז יש לו תמיכה בהשראת חלומותיו לעתידו. (الأدباء، 1985، صفحة 170) (A group of writers, 1985, p. 170), לכן, כאשר אנו עוקבים אחר ילדותן של שתי הגיבורות: "אימה, וחנה" אנו מוצאים את השפעת הסביבה החברתית ברורה בגיבוש אישיותם, במיוחד את אופי החינוך הדומה. פלובר מתאר ברומן שלו את איכות ההשכלה שקיבלה אמה כשהיתה צעירה, מדבורה של אמו של צ'ארלס: "**נודע לי שהעלמה רולט, שגדלה במנזר על ידי הנזירות הארסוליות, קיבלה חינוך טוב, אומרים, ולכן היא ידעה מחול וגיאוגרפיה. רישום ורקמה, נגינה בפסנתר**" (جوستاف، 2002، صفحة 36)

וכשאנחנו פונים לרומן "מיכאל שלי", אנו מוצאים את גיבורת עוז זורקת גם היא מאותו מקור, שהוא חינוך שמרני. אחד מעיקרי המשפחה היהודת הדתית , היא ההפרדה בין הילדית .(ראה : קפלן , 2017 , עמ' 218 – 219). עוז ממשיך בלשון גיבורתו, ומתאר את מודל החינוך הזה שהוטל עליה באומרו: " **כאשר מלאו לי שמונה שנים הועבר עמנואל אחי לחדר נפרד ומאז ישנתי תמיד יחידה בחדר** " (עוז, 1968, עמ' 40)

השתייכותה של אימה למערכת הפנימית של מנזר נזירות אורסולין הייתה הזדמנות שבאמצעותה הכירה את טקסי התפילה והחתונה בכנסייה, ובתוך אווירה כנסייתית זו, החלה לשזור בדמיונה את מאפייני עתידה. הנישואין, ובמנזר, "אימה" ראתה עולם מוזר השונה לחלוטין לגבי מנהגי הכפר, אלנורמנדי, וחלון נפתח מולה דרכו היא מתבוננת על עולם רומנטי יפה, והיא נהייתה לילדה מאוד עצמית. מנומסת ומחויבת, והחינוך השמרני הזה עזר לה לתדלק את עצמה בערכים רוחניים אידיאליים לגבי נישואין, בנוסף לביישנות על פניה, שהפכה אותה למרכז ההערצה לכל מי שראה אותה. באשר לגיבורה של עוז, סגנון החינוך השמרני שלה איפשר לה לדבוק בזמני התפילה שלה ולהיקשר יותר לבית הספר ולעמיתיה, מונע לעשות זאת בזכות הערכתם ואדיבותם של מורה ואביה. יש עוד עניין שעלינו לעמוד עליו בחייהן של שתי הגיבורות ביחס לשלב החינוך, שהוא אהבתן לקריאה, שהיתה פורקן עבורן בסביבה השמרנית הזו. בגיל כה צעיר, אימה קראה על שחרור נשים וראתה את רגשות האהבה והשחרור שיש לנשים משכילות אלה בליבם, למרות שהן שייכות למעמד הבורגני, האוסר על נשים לעסוק במחשבות כאלה. אז מה קראה אימה? והאם זה השפיע על חייה כשהפכה לאישה? פלובר מצטט קטע בו הוא מציג את סוגי הספרים שקראה הגיבורה:

"**הייתה לה באותה תקופה יראת כבוד למרי סטיוארט וכבוד נלהב לנשים מפורסמות או אומללות, לג'ואן מארק, הלואיז, אנאס סוראל, הנפח היפהפה. , וקלמנס איסור, מבחינתה היא בלטה כמו כוכבים מכוכבים באשמה** " (جوستاف، 2002، صفحة 45)

באותו הקשר, פגשנו את גיבורת עוז, שגם הייתה מעוניינת בקריאה, והופנתה אליה כבר בגיל צעיר על ידי המורה הליברלית שלה. עוז אומר על שפת הגיבורה שלו, מדבר על סוגי הספרים שנהגה לקרוא : " **כשהייתי ילדה אהבתי לקרוא ולקרוא בספר " שמונים אלף מיל מתחת לפני המים מאת ז'ול וורן, שהיה שייך לאחי. יש לילות עשירים שבהם אני מגלה דרך סודית סמעבה המים והחושך בין מפלצות –ים ריירית ירקרקות עד שאני מתדפקת על פתי המערה החמה** " (עוז, 1968, עמ' 18)

קריאה זו השפיעה על נפשה של "חנה", אז היא פיתחה תחושת עצמאות, והרגשה זו המשיכה גם כשהתבגרה, אז היא ציירה אותה חולמת לאור המודל של גיבורות סיפוריה הרומנטיים שדרכם הצליחה להכיר יותר את עולמן של הנשים ואת עולם החוש וההרגשה, אך קריאתה של ספרים אלה לא הייתה חמדנית מכיוון שלעתים עשתה זאת לא להאמין למה שכתוב בהם בשל המציאות החברתית אליה השתייכה:**" לאחר רגעים שמענו נערה אומרת לחברתה כי אחותה אסתר התחתנה בגלל כסף והיא עצמה תתחתן רק בגלל אהבה כי החיים הם לא משחק. חברתה השיבה לה כי היא , מצדה , דוקא איננה לגמרי מתנגדת לקצה אהבה חפשית , כי איך אפשר לדעת בגיל עשרים את האהבה תחזק מעמד עד גיל שלושים. המדריך שלה ..... לא כמו רבקה'לה שמחליפה גבר כל שבוע , אבל גם**

לא כמו דליה שאם מתקרב לה גבר רק כדי לשאול מה השעה , תיכף ומיד היא מחליפה צבעים ובורחת כאילו כולם רוצים לאנוס אותה , בחיים צריך ללכת בזהירות ולא בקיצוניות בכלל בשום אופן , כי מי שחי בלי חשבון ימות צעיר כפי שכתוב ברומן מאת סטפאן צויג " (עוז, 1968, עמ' 18)

- רגש הייאוש והבלבול :

תיאוריית התגובה הפסיכולוגית מצביעה על כך שכאשר אנשים תופסים שחירויותיהם מוגבלות, הם עשויים לעסוק בהתנהגות אופוזיציונית כדי להחזיר את האוטונומיות ,מתבגרים, בפרט, עשויים להגיב נגד שליטה בסגנונות הורות, מה שמוביל לבעיות החצנה והפנמה כסוג של מרדה. (Kupers & Hendriks, 2022, p. 7) חייה של אמה בובארי מסומנים בחיפוש בלתי פוסק אחר אידיאליזם רומנטי, מה שמוביל בסופו של דבר לייאוש ולסוף הטרגי שלה. פלובר ממחיש את המונוטוניות של חיי המחוז, מקביל את השממה הפנימית של אמה לנוף החיצוני, ומסמל את שאיפותיה הבלתי ניתנות להשגה.הרומן מבקר את האידיאלים הרומנטיים שלוכדים את אמה, ומציג את חוסר יכולתה ליישב פנטזיה עם המציאות, וכתוצאה מכך התמוטטות הרגשית שלה . מר צ'ארלס בובארי התחתן לאימה, לאחר שפגש בה בביקור בחוותו של אביה לאחר תאונת שבירת רגלו. כשראה אותה בפעם הראשונה, הוא אהב אותה ולא היסס להציע לה, והיא קיבלה את הנישואין, על פי הטקסים המקובלים באותה תקופה, הדליקו נרות והצלצולים צלצלו בחתונה זו. בכל העיר ובצורה שחלמה עליה בצעירותה. אחרי כמה ימים , הרגישה אמה שחלומה על נישואין מאושרים נעלם והפך לתחושת כישלון, ושהתשוקה נצפתה בחלומות הוורודים שחלמה לפני הנישואין התבהרה והוחלפה בבלבול וחרדה. פלובר מתאר את המבוכה הזו שפקדה את אמה באומרו, **"לפעמים הוא נישק אותה בנשיקות ארוכות על הפה, או נישק אותה בנשיקות קצרות רצופות לאורך הזרוע החשופה מקצות האצבעות אל הכתף, והיא דחפה אותו, מחויכת ומעצבנת. , כפי שאתה מתייחס לילד ששוכב בזרועותיך.לפני נישואיה היא הייתה היא חושבת שמצאה אהבה, אך מכיוון שהאושר שאמור היה לנבוע מאהבה זו טרם הגיע, כנראה שטעה"**. (جوستاف، 2002، صفحة 45)

חנה גונן מתמודדות לעתים קרובות עם ייאוש קיומי, ומשקפות על היסטוריות אישיות וקולקטיביות המעצבות את זהותה ובחירותה נושאים של בידוד וגעגוע מחלחלים לרומן זה , ומשקפים את חוויותיה של אמה כשהן מנווטות באילוצים חברתיים וכישלונות אישיים.תחושה כזאת של בלבול מצויה גם אצל חנה גונן בו גם חשה תמיהה כשראתה שאהבתה לבעלה שינתה את צבעה והפכה לאדישות ושעמום, נראה כי הסיבה לבלבול הזה נובעת מההשוואה שערכה לגבי השקפת הנישואין שלה, איך חלמה על זה וכיצד הפכה לחיות במציאות. היא גילתה שמה שקראה בספרים על חלום הנישואין המאושרים לא התגשם, ושחלומותיה ושאיפותיה אינם עוד בגדר תעתוע. תחושה עזה זו הביאה אותה להימנע מבעלה "מיכאל", גם כאשר הוא רצה לנשק אותה, והיא דחפה אותו להרגיש שעשתה טעות בנישואים אלה.עוז סוקר את המצב הזה של הגיבורה לאחר שהרגישה שינוי:

" מיכאל כיבה את המנורה , ידו גישששה לחפש את ידי, עדיין לא התרגלו עיניו לאור הקלוש שהסתנן מבעד לחוקי התריס. משום, כך פגעה זרועו בחזקה בסנטרי עד שהפלטתי גניחה של כאב. מיכאל ביקש שאסלח לו, ליטף את שערותי..... אני זוכרת רגע רע שבו הייתי דומה לכלה

מבדיחה זולה: כלה מדור שעבר, שאיינה יודעת מדוע נדחק בחתן אליה, הרי המיטנ הכפולה רחבה מאוד. היה זה רגע משפיל. (עוז, 1968, עמ' 45)

המרד – שאיפות רומנטיות לא ממומשות

אבני דרך פסיכולוגיות למרד כוללות הכרה בחוסר שביעות רצון מהמשטר הנוכחי והאמונה באפשרות לשינוי, שיכולה להניע פעולה קולקטיבית , אנשים עשויים לתפוס מרד כאמצעי להשגת חברה אידיאלית יותר, המונעת על ידי תחושת עוול והרצון להתקדם.לעומת זאת, יש הטוענים כי מרד יכול לנבוע גם מחוסר שקעים בונים להבעת חוסר שביעות רצון, מה שמוביל להתנהגויות פסיביות או הרסניות עצמית ולא מעורבות פעילה בשינוי חברתית (Valery I. Chirkov, 2011, p. 56)

חוסר שביעות הרצון של אמה בובארי נובע מהאידיאלים הרומנטיים שלה, המתנגשים עם המציאות היומיומית שלה, וכתוצאה מכך חיפוש נואש אחר אהבה והתרגשות .את הבלבול בין שתי הגיבורות עורר תחושה איומה של אומללות ואכזבה מהנישואים, והם הבינו שהקשר הזה לא מספק אותם את מה שחלמו עליו, וכתוצאה מכך הם התמרדו נגד בעליהם לאחר שהייאוש והספק התיישבו בעצמם. . פלובר מספר תאונה שבה הוא מראה כיצד "אמה" התלוננה על "צ'ארלס" כהקדמה למרוד נגדו, ואמרה בלשון הגיבורה שלו: **"שיחתו של צ'ארלס הייתה חסרת משמעות, ומחשבותיהם של כל האנשים הלכו בעקבותיה בזמן הם היו בבגדיהם הרגילים מבלי לעורר רגש, צחוק או דמיון, זה מעולם לא היה סקרן, הוא אמר כשבראון נשאר, הוא הלך לתיאטרון לראות את השחקנים בפריז. הוא לא ידע שחייה, לא נשא נשק, וגם לא יורה באקדח. יום אחד הוא לא יכול היה להסביר לה מונח לגידור חרב, ומצאתי אותו ברומן ".** (جوستاف، 2002، صفحة 64)

באופן דומה, חנה גונן רודפת לעתים קרובות אחר חלומות אידיאליסטיים, רק כדי להתעמת עם מגבלות נסיבותיהן, מה שמוביל לתחושות של תסכול וייאוש. כשהיא מפקפקת בבעלה, וכאשר הספק בחוסר האהבה נהייה גלוי, היא החלה לחשוף את חסרונותיו, כיוון שהוא אינו יודע דבר על מה שגברים יודעים, כגון שחייה או התמודדות עם נשים, ומכאן איבדה בו תקווה והשתכנעה שהיא עומדת מול אליל שהתייאשה ממנו, ויש לה תחושת תסכול אדירה כאשר חלומותיה התנגשו מול חלומו קיפאון וחוסר אמביציה.

" הוא נהג להתכסות בשמיכה עד למעלה מראשו ולא נראה כלל .... ספל הקפה רעד בידי כאשרשאלתי את בעלי באחד הבקרים , עיני כבושות במרצפת סדוקה, האם אשה טובה אני . הוא הירהר רגש והשיב כעונה עח שאלה לימודית, כי אין מסוגל לשפוט משום שלא ידע נשים אחרות " (עוז, 1968, עמ' 40)

כתוצאה ממצב זה, חנה הרגישה שאהבתה נדעכה, והיא הייתה משוכנעת שאין עוד אחריו לאחר שקשר אותה וכלא אותה בחוסר אונים ואיבד את חיוניותה, והיא הרגישה שהימים יסתערו הגיעה עד כדי להודות שהתהום בינה לבין מיכאל נעשתה רחבה, במיוחד כאשר בעלה לא הצטדק בהריונה, היא ויתרה עליו, ובסופו של דבר האמינה שאהבתו אליו דעכה, ועכשיו היא מתוודה:

"מיכאל לא שמח כאשר סיפרתי לו על הריוני, פעמים חזר ושאל, האם בטוחה אני בדבר.... כאשר אמר זאת קמתי ויצאתי אל החדר השני,הוא הוסיף לעמוד במקומו, מול הראי, מגלח בתער את פיסת העור הרגישה בשקע שבין שפתו התחתונה לבין סנטרו" (עוז, 1968, עמ' 40)

אבל אם היינו רוצים לתת הסבר לסיבות למרד הזה בנפש של שתי הגיבורות, היינו מוצאים את עצמנו מנתחים נפש מסתורית. המרד של אמה, למשל, היה תוצאה של דחפי ליבה, והם מסומנים בתחושה של פריקה זמנית, המשקפת את אתגרי המודרניות ביישב שאיפות העבר עם המציאות הנוכחית שהיא יכלה לא לעשות לעצמה, ומתשוקותיה הבלתי מרוסנות, בין האידיאליזם המוגזם בתפיסת האהבה והנישואין, ובין לחיות אותו במערכת יחסים זוגית באופן טבעי, התרחשה הגירוד הזה והקשר הזוגי נפרד, והקורבן היה בן האדם כי הוא העדיף דמיון על פני חווית האמת.

באשר לחנה, הסיבה להתמרדות שלה הייתה התעקשותה שבעלה יגשים את חלומה שיחליף את רגשותיה ויצריה המושרשים במעמקי נפשה בחיפוש אחר אהבה, כך שהיא מרגישה בעצמה שיש לה בעל שאפתן שבו תכונותיו של גבר המתעלה על הסכנות מבין מה גברים חזקים מבינים.שני הרומנים משתלבים בכך שכל גיבורה מונעת על ידי אינסטינקטים נשיים שאנו עשויים למצוא אצל כל אישה כאשר היא מבקשת להביא את בעלה למצב הטוב ביותר, והאינסטינקטים הללו שאנו רואים בחברה המתורבתת כיום ישנים וקשורים לקיום האנושי על כדור הארץ.לאחר הסבר זה על הסיבה למרד של שתי הגיבורות, עלינו לחפש את הגורל שבסופו של דבר.

הבגידה :

לאחר שכל אחת משתי הגיבורות ראתה שבעלה כבר לא מסוגל להעניק לה את האהבה עליה חלמה בגלל נוקשותו, חוסר יכולתו וחולשתו אל מול הרצונות הבוערים שלה, היא התחילה לחפש גבר אחר שישיר לה מחיים מונוטוניים, אז היא בחרה בכל אחת מהן מאהבת שאיתה היא תענג את לבה, אולי הפתרון הזה מוריד ממנה את זה.הקיפאון שחל על עצמה מחוסר יכולתו של בעלה וחוסר אמביציה.

ביחס לסבל, שהרי הפרדיגמה של הסבל הממשי, הסבל הפיסי, ממלאת את חלל הסיפור האוונגליוני. סבלן של הנשים, הנגלה בקריאותיהן הממשכה לשינוי את אופי בעליהן, הוא כאב הפרידה, הנטישה והבגידה של החלום - כל אלה הם מסמנים ייחודיים של הסבל האישי. אלו אינן שאלות התיאודיציה אשר ממלאות את חלל הנפש. "הייסורים של שתי הנשים מניעים שכבות ארכאיות יותר של נפש" (נרדי, 1996, עמ' 111)

הבריחה ז"א הבגידה מהווה מקור להגדלת לחצים ומחים בחיי הנישואין , לדוגמה : בריחה משתלטנות של בת – בן הזוג .ויש בגידה מזדמנת , המשביעה רעב מיני חוויה קצרה ומוגבלת בזמן (ראה : (שטרן, 2008, עמ' 116 - 117) אמה בחרה בשני מאהבים, "ליאון הצעיר ומר רודולף בולון." מערכת היחסים של אמה עם ליאון החלה בבית בעלה, לאחר שהבעל הזמין את הצעיר ערב אחד. כיצד "אמה" מצאה את "ליאון" ואילו תכונות משכו אותה אליו? אז איך בגדה איתו בבעלה? פלובר מציג סצנת זימה שבה הוא מתאר מפגש בין "אמה וליאון", ואמר: **"הוא ישב על הקרקע מולה, כשהמרפקים על ברכיו, הוא מהרהר בה בחיוך ובמצח נוקשה. , והיא רכנה אליו ולחשה אליו,**

כאילו נחנקה באקסטזה: הו, אל תזוז, אל תדבר, תסתכל עלי! זה בוקע מהעיניים שלך משהו מאוד רך, משהו שעושה אותי מאושרת ". (جوستاف، 2002، صفحة 77)

לאחר ההרפתקה הזו לקחה הגיבורה מאהב שני, מר "בולוני", גם אחד מחבריו של בעלה. היא הכירה אותו במהלך הזמנה מבעלה, והבגידה החלה איתו כשהוא מלווה אותה בהליכה מול אנשים, והעניין התפתח עד שבילתה איתו הרבה זמן בהסתגרות בביתה. או שהיא רחוקה ממנו, ומתייחסת בתור עילה לאישור בעלה בשותפות זו.פלובר מתאר את פגישתם הראשונה ביער יונוויל, שם התאמנה איתו בבגידה, ואמר: **"היא סיפרה לו על צערה, ורודולף קטע אותה בנשיקותיו, והיא שאלה אותו, מביטה בו בעיניים עצומות למחצה, אל המשיכו לקרוא לה בשמה וחזרו שהוא אוהב אותה, זה היה ביער כמו אתמול, בבקתה של המקובלים, שקירותיהם עשויים קש והתקרה נמוכה כל כך עד שנאלצתי לעמוד כפוף. יושבים על מצע של עלים יבשים, נשענים זה על זה".** (جوستاف، 2002، صفحة 87)

כשאנחנו פונים לרומנו של עוז, אנו מגלים שכאשר הגיבורה שלו הרגישה חסרת אונים ודוחה מבעלה, התפיסה שלה כלפיו השתנתה. היא בוודאי לא בגדה בו. במקום זאת, הוא בגד בה כשלא הצליח לממש את חלומה למצוא את האהבה שחיפשה. הבעיה כאן היא שבניגוד לאמה, היא ויתרה וחזרה לעבר ב חיפוש אחר מאהב המספק את רצונותיה ומגשים את חלומה הרצוי.

"אבל לא רק מלים נותרו לי, עדיין יש בכוחי להסיר מנעול גדול. להסב את דלתות־הברזל, . . לשלח לחפשי שני אחים תאומים, יחליקו לפשוט בשמי על־פני מרחב הלילה. אני אשסה אותם. (עוז, 1968, עמ' 196)

זהו שיא נקמתה בבעלה האפור בעיניה של חנה, המסוגל לעשות את ערביו בחברת ירדנה דוקא כשחנה הרה, ובחברה המסודרת, שלא הסתגלה אל הפאנטאזיות הנוורוטיות שלה". שקד אומר כי : שיסוי התאומים לפשוט בשמה על פני מרחבי הלילה אינו אלא אפילוג דמיוני לסיפורה ; קדמה לו עצם כתיבת הזכרונות [...] שיש בה יותר מקורטוב של נקמה. על כן רשאים אנו לשאול. האם היא רוצה להציב ציון לחייה מפני שהיא מפחדת למות ? הרי חייה משעממים, ועל כן היא בורחת לעולם הפנטאזיה. או שמא היא סבורה, שסיפור חייה ראוי לכתיבה, או שבעצם הכתיבה תמצא פורקן למועקתה הנפשית? ואשר למותם של האנשים שאהבה - על מי היא מדברת ? ברומן מתים כמה אנשים : אביו של מיכאל, קדישמן, שרה זלדין, גליק, הדיר אורבך, אבל אין לנו כל עדות בספר, שהיא אהבה אף אחד מהם. היא כותבת בסעיף השני שהיא אהבה : את מיכאל, אבל אי אפשר להסיק מפרטי זכרונותיה, שהיא אמנם אהבה אותו, ואיננו יודעים אפילו את פירוש המלה המרכזית "אהבה" בלקסיקון הפרטי שלה. ואשר להיגד האחרון בפסקה : "אינני רוצה למות", הרי תשוקתה המתמדת לאלימות, לאונס ולטירוף אינם אלא גילוי של הרצון למות. פיסקה זו אינה יוצאת דופן ברומאן. (שיח, 1977, עמ' 204) (sheach, 1977 , p. 204) פיטמן סבור , כי אנשים מוכנים למשוך נישואים כושלים זמן רב ביותר . הוא קובע על סמך תצפיותיו כמטפל כי בד"כ הנישואים מתחילים להיות בלתי נסבלים באמת רק לאחר שמתגלית הבגידה . חייה נעשו מסובכים יותר לאחר שמצאה את עצמה אבודה בין בעל שלא נתן לה אהבה, לבין אהבה שהרגישה רק מעט שהתפוגגה במהירות. " **ואני אשתגע יום אחד בדיוק כמו דובה גליק** (עוז, 1968, עמ' 108)

- סביבה: (המקום בשני הרומנים)

פלובר ועוז היו מעוניינים לתאר את הסביבה הטבעית על מערכת היחסים הקרובה שלה בהתפתחות אירועים ולהגדיר את דפוס האישיות מכיוון שתיאור אופי הסביבה הפנימית והחיצונית משפיע ישירות על נפש הגיבורים. פלובר מתחיל בתיאור המקום שבו נולדה וגדלה אמה: "**חוות ברטו של בעליה, מר רול, כשהיא לוקחת מהביקור הראשון של הרופא המטפל של האיכר לתאר את המקום הזה: זוהי חווה למראה טוב. מבעד לדלתות הפתוחות רואים את האורוות, את הסוסים החורשים אוכלים בשקט בשוקות חדשות, ולאורך הבניין גומות רחבות עולות עם עשן והתרנגולות מנקרות פנימה, והתרנגולי הודו מחפשים את מזונם, ביניהם חמש או שש אווזים מעוטרים של עופות. האסם היה ארוך, והמחסן היה גבוה, עם קירות חלקים ביד**". (جوستاف، 2002، صفحة 11)

באשר לעוז, הוא מתמקד גם בתיאור אופי המקום בו מתגוררת משפחת חנה בירושלים. לפיכך, למרות שליטתו, תיאור זה מציע כי הוא קרוב יותר לחיים האמיתיים של הסביבה הבורגנית, וההשתתפות הרוחנית הזו בין מספר הסיפורים למקום עזרה בתיאור ואבחון החיים האמיתיים בכל הכנות, והיא משקפת את נכונותו של כל אחד מהם בהיסטוריה של תקופתו וסביבתו, כך שתוכל להיות עד לכך :

" **ברחובות ירושלים , בוקר צלול. קולות בהירים , עגלון זקן יושב בהרחבה על דוכנו ושר בקול גדול, תלמידי בית הספר הדתי לבנים " תחכמוני " חובשים כובעי ברט מחוכסנים. הם עומדים על גדות המדרכה הנגדית , צוחקים מתאמצים להתגרות בעגלון הזקן וללעוג לו העגלון מנופף לעומתם בידו כאילו משיב ברכה על ברכה , מחייך ומוסיף לשיר בקול גדול"** (עוז, 1968, עמ' 140)

בדרך זו אנו מוצאים כי גם פלובר וגם עוז מתאחדים בדיוק בתיאור המקום החיצוני, במיוחד ביחסו לחינוך הגיבורה. והכנת המקום בצורה מדויקת זו מצביעה על כך שהכותבים מכירים היטב את זירת האירועים, וזה יוצר את הרושם ששניהם חיו את זמנם והיו קרובים לסביבה זו.

הדמות בשני הרומנים:

פלובר מסתמך על הפיכת דמויותיו על מודלים אנושיים מציאותיים, המתאפיינים במזג שונה, ואז מציג אותם באופן מסוים כדי להעביר רעיונות מסוימים, ואז דמויות אלה מתקיימות עם אירועי הסיפור כדי להציג תפיסה כללית של החברה, להעביר את רגשותיה באמצעות האינטראקציה שלה איתו. הכותב לא מסתפק רק בהגדרת האישיות, אלא שתפקידו מרחיק לכת עוד יותר כאשר הוא מגדיר עבורו ממדים: "יש את הפן הפנימי המייצג תנאים פסיכולוגיים, וההיבט החברתי הכולל את המרכז הכבוש על ידי האישיות, ואת היבט חיצוני המייצג מראה והתנהגות לכאורה. (القباني, 1979, עמ' 70)

בהתאם לכך, גם פלובר וגם עוז היו להוטים לתאר את הדמות בצורה מדויקת, על פי מיקומה של כל אחת מהן בתוך הרומן. שני הכותבים התמקדו בתיאור דמותה של הגיבורה מבחוץ בקבוצות וקטעים רצופים, אבל כל אחד בדרכו שלו. פלובר זה, התחיל בפנים ובאמצעות המפגש הראשון שהביא

את "אמה" עם צ'ארלס, מתאר את הערצתו של צ'ארלס אותה בפעם הראשונה: **"הוא יכול היה לראות אותה מאחור, במראה, בין שני לפידים, עיניה השחורות נראו שחורות עוד יותר, טבעותיה הנפוחות בעדינות באוזניים נוצצות בברק כחול, פרח הדבוק לעוגה רועד בצווארה של עלה נע , עם טיפות מים מלאכותיות בקצה העלים הללו, הייתה לה שמלה ספיר צהובה, מכוסה בשלושה זרי פרחי דליה מעורבים בירק"** (جوستاف، 2002، صفحة 86)

לאחר מכן הסופר ממשיך לתאר היבט נוסף בקסמה באמצעות התפעלותיו של ליון כלפיה: **"היא לבשה עניבה קטנה של משי כחול, שנשמר ישר כמו תות שדה, צוואר עשוי בד כסף דק מעוטר בקפלים".** (جوستاف، 2002، صفحة 91)

עוז גם לא הזניח את תיאור הגיבורה מבחוץ, בהסתמך על משפטים מרמזים על לשון הגיבורה שלו מהתיאור החיצוני המרמז על כך היא מסקנה כי היא הייתה ילדה יפהפייה שעוררה אצל אחרים את התשוקה, ותיאור זה עשוי להיות מסתיר פרטים אחרים שאולי הסופר התעלם מהם במכוון, כמו קסם העיניים ויופי הקול אמצעים שונים של הקשר ושל דרכי עיצוב יכולים להעמיד אותנו על כך, שלפנינו אפיון סמוי. אוצר המלים של הגיבור, מידת עידון לשונו, תוכן דבריו, אופן אמירתם ורמתם, עמדתו ביחס לדברים האמורים, הניבים החביבים עליו, מידת הרגשנות בדבריו - אלה וכיוצא בהם יכולים להביאנו להכרה שלפנינו דיבור וסגנון, השונים מאלה של המספר. (בלבן, 1986, עמ' 33)

תפקידיו של הדיבור הסמוי שונים ומגוונים. ההסטה לגוף שלישי מרסנת ומרחיקה את אישיות בעל הדיבור מן הדיבור, וכך מובלט הדיבור עצמו. המזיגה, ההתלכדות בין לשון המספר ללשון הגיבור בדיבור הסמוי יכולה להצביע על אהדה והזדהות מוחלטת בין המספר לגיבורו, אך יכולה גם לשמש אמצעי לעיצוב יחס אירוני כלפי הגיבור ע"י העמדתם בעימות ביקורתי עם ערכיו של המספר. לשון גסה, סגנון מחוספס, ראיית עולם וולגארית, שטחיות, טיפשות - כל אלה והיפוכם יכולים להחשף על־ידי דרך־הדיבור הטיפוסית לגיבור, סגנונו האופייני הנמסר בדיבור הסמוי. הדיבור הסמוי משיג אפיון של שתי דמויות באותו זמן: דמות המספר ודמות הגיבור. (אבן, 1963, עמ' 141) מה שמחזק אותנו בתיאור הזה בו השתמש עוז הוא שהתמקד בתיאורים המעוררים הסתה וכישוף, והוא לא עצר רק בכך, אך התיאור החיצוני שלו היה מדויק, מה שמרמז שהוא מסוגל לדעת כל מה שקשור לגיבורה. עם ידע מדהים, כך שתוכל להרגיש שהתיאור הזה הוא ממקורות אמיתיים. גלוי, ולא של יצירתו של הסופר, ותיאור זה יעזור מאוד בהקמת "אירועי הנרטיב" הבאים, במיוחד ביחס ליחסים עם שאר הדמויות ברומן.חנה מתארת את עצמה עשהיתה ילדה: **"ואולי באשמת מהכותו נגע המלומד בכתפי ואמר לאבא : " על כל פנים , יש לאדוני בת – בתו? בת נחמדה מאוד"** (עוז, 1968, עמ' 12)

תיאור הבעל

בעלה של כל גיבורה בשני הרומנים לוקח תיאור אחר, אך הם מציגים פעולות דומות בהתאם לתפקיד של כל אחד מהם, ולפי עמדתו החברתית. הוא נמצא עם פלובר, כפי שהוא אומר: **"הוא היה גבוה מכולם. מאיתנו, שערו היה גזור חלק ... ברק עלוב".** (جوستاف، 2002، صفحة 32)בתיאורו של "צ'ארלס", הסתמך הסופר על טכניקת התיאור הנגדי המבדיל את הדמויות זו מזו, ותיאורו של צ'ארלס גדל כאשר "אמה" מהרהרת בו באחד הטיולים:" **כובעו כיסה את ראשו עד הגבות, ושפתיו**

הגדולות רעדו, מה שהוסיף מעט טיפשות בפניו עד גבו, גבו הדומם כעס על מי שראה אותו, והיא מצאה, מתוחה מעל המעיל, כל חוסר האופי" (جوستاف، 2002، صفحة 79) מתגלה שיש ניגוד בין "אמה" לצ'ארלס, היא יפה ומקסימה, אך הוא מראה מבגדיו את תכונות הכיעור והמונוטוניות.

בעלה של חנה (מיכאל) היה שרוי בחלק גדול מהרהוריה ומזכרונותיה הרי שבדיקתם תגלה ותתן לנו לבנות על סמך דבריה גם תמונת מציאות שונה. על השאלה מדוע, בעצם, נישאו חנה ומיכאל אין הסיפור עונה במפורש. לדעתי, בונה הסיפור את יושם שחנה אינה נישאת למיכאל במקרה אלא מתוך תחושה פנימית בלתי מודעת לה, אולי, שהוא הודה יציבה ומשרה בטחון בעולמה המעורער. היא אינה נישאת לו מתוך אשליה שהוא נסיך חלומותיה. היא פוגשת את משפחתו וידידיו לפני הנישואים ויודעת מיהם ומיהן. סבלנותו, בטחונו, השקט שלו, כל אלה שבמישור הגלוי היא סולדת מהם - הם הקושרים אותה אליו, היא מנסה להתגרות בו בכל האמצעים שבידה. היא מנסה לערער אותו, להוציא אותו משווי משקלו ולמוטט אותו למן הרגע הראשון של הפגישה ועד סוף הסיפור ועם זאת - בכל פעם שניכרים במיכאל סימנים חל שינוי היא נחרדת ומגיבה בצורה קשה.הפגישה הראשונה היא בסימן החוזק של מיכאל, תמיכתו האיתנה, השלוה שהוא משרה: **"לרצונו הוא חפשי להיות חזק מאד. חזק הרבה יותר ממני, אני קיבלתי אותו. דבריו עשו לי שלושה שהיתה דומה לשלוה הנוגעת בי אחרי שנת צהרים, שלות יקיצה אל הדמדומים, כאשר הזמן מתעגל ואני רכה והדברים סביבי רכים"** (עוז, 1968, עמ' 14)

גרשון שקד מציג את הסטיאוציה של שתי הנשים ואומר : "בציור פיוטי משדה ה"פקידות" הטעון קונוטאציות של שממון ושיגרה, מתארת "הדמות המספרת" את המשך ה"גיניאלוגי" הנטוע כמסמרות בחייו של האדם.הזמן הסטיכי אינו שליט איפוא רק ב"התקדמותו" חסרת הטעם של האדם לקראת "הכל" , אלא גם בהתקדמותם חסרת הטעם של הדורות מדור לדור. המשך הוא הגורם העיקרי ל"יסורים הרומנטיים"של הגיבורה. ממנו היא נמלטה ל"עולם שכולו טוב" שיש בו חידוש מתמיד, מכיוון שהוא פרוץ לכל רוח ודמיון, חנה גונן אינה אלא מאדאם בובארי ילדותית ומפוקחת, שאינה חורגת ממסגרות המימסד . אמה בובארי סבורה ש"הכל" אמנם קיים , אך הוא חסר התחום חייה שלה, חנה גונן מכירה (למרות התפרצויותיה) , כביכול , בחוקיותו של"המשך" הכפוי עליה ואינה פורקת מעליה עבותות החוק: המיפלט היחידי שלה הוא התחום שאיינו קיים : המרחף אי שם בין האין סוף לאין. (שקד, 1972, עמ' 195)

קשר הגיבורות עם הדמויות האחרות

דמותה של אמה מתאפיינת בהיותה דמות מתפתחת עם התפתחות האירועים, ומאחר ששיחקה תפקיד עיקרי ומרכזי ברומן, השקפתה על הדמויות האחרות באה על פי הדמות ההפוכה. מערכת היחסים שלה עם בעלה מתחילה באופן טוב , היא היתה מקבילה אותו בשקיקה וניהלה את ביתה בעניין, אך לאחר נישואיה התפיסה שלה כלפיו השתנתה לאחר כישלונה לשנות את המונוטוניות של חייו, כך שזרמי האהבה והפזרנות הסתכסכו עם שֶׁלָה. אמה השתוקקה לחיים חדשים לאחר שהתלוננה על מגוריה בטוסטס, כשפגשה את ליאון היא השיבה את פעילותה ושיפרה את יחסיה עם בעלה, ומכאן החלה לדאוג לו, אך כאשר ליאון עבר לפריז ללמוד , היא התקוממה נגד בעלה: **"לא נותר לה אלא התפעלות שמסתיימת בעצב"**. (جوستاف، 2002، صفحة 98)

אחרי שאמה התייצבה מעט אחרי מה שקרה לה עם ליאון, היא כועסת אפילו על בתה, והיא איבדה את רצונה כי הפכה לבלגן עם עצמה תחילה, אחר כך כישלונה עם "צ'ארלס" ו"ליאון " לנקום, היא אישה. נושא: "האינסטינקט שלה והדחקת רגשותיה גרמו לה לנקום באחרים, ואופייה משתנה עם מצבים משתנים". (هريدي، 1983، صفحة 143)

באשר למר "רדולף בולון", היא חיה איתו חווית אהבה ונהנתה איתו בימים שטעמה את משמעויות האהבה, היא זרקה עליו, וברגע זה חשה עמו שמחה כי מצאה במערכת יחסים זו. כנקמה על החוויות הראשונות, היא הולכת לביתו לאחר שצ'רלס עזב מוקדם, ואז פגישותיה חזרו איתו בגן ביתה היא "בורחת, עוצרת את נשימתה, מחייכת, רועדת, עירומה. היא התחילה מערכת היחסים עם רודולף, והשיגה את כל מה שהיא מייחלת לבעלה, אז התיישבה, וחזרה לבתה "בארט", ואפילו מערכת היחסים שלה עם בעלה נמשכה והשתפרה שוב, פלובר מתאר את שיפור מערכת היחסים שלה עם בעלה: "**היא חיכתה לו ליד הדלת, פוחדת ודוגאת מאוד, ונשענה על צווארו. הערב היה יפה, מלא בשיחות, וחלומות משותפים, הם דיברו על שלהם ההון העתידי, והשיפורים שיעשו בריהוט ביתם**. (جوستاف، 2002، صفحة 115)

חנה מייצגת את מבנה האישה על כל דמותה ורגשותיה, והיא זו שקובעת את מערכות היחסים והגורל של הדמויות, שכן היא דמות מתפתחת שאנו לומדים להכיר בהדרגה מאירוע אחד למשנהו, והיא ההתפתחות קשורה לאינטראקציה המתמשכת עם האירועים, ולכן מערכת היחסים שלה עם הדמויות נקבעת על בסיס מחקר על תאימות. היא מסכימה עם הדמויות האחרות בכמה תכונות ושונה ממנה באחרות, כשהיא מתאחדת איתן בבריחה מהאוקיינוס הצר. היא הצהירה על כך מול הדמויות מבלי שמצאה מהן התנגדות, ומובן מדבריה כי היו דמויות שדחו מציאות מסוימת. היא לא מצאה את האומץ לעשות זאת, ומהשתיקה של הדמויות האחרות) אנו מבינים שהם: "דמויות שטוחות וקבועות שהקורא מבין ממבט ראשון." באופן כללי, דמויות אלה מאופיינות בתכונות מיוחדות, כולל אמביציה ומימוש עצמי, וזה מתגלם בחלום כל גיבור. הגיבורה רצתה לתרגם את העולם הקסום שלה באמצעות נישואים מאושרים, ולכן נישאה למיכאל גונן שמילא את חייה בתחילה, אבל האהבה הזו נמוגה במהירות ושינתה את צבעה, אז היא התחילה להסתכל על בעלה במבט חדש, שבו היה לה קצת זלזול ובוז, לאחר שמצאה אותו מאוהב בחברתו ירדנה.

"האמנם דומים הימים. יום איננו משאיר אות. הייתי חייבת לעצמי אחריות קשה על כל יום, על כל שעה לכתוב במחברת הזאת מפני שהימים שלי הם שלי ואני מונחת והימים שועטים כמו ההרים השועטים אחורנית בחלון הרכבת בדרך לירושלים ליד הכפר הערבי בתיר. אני אמות, מיכאל ימות, הירקן הפרסי אליהו מושיע ימות, לבנה תמות, יורם ימות, קדישמן ימות, כל השכנים, כל התושבים ימותו כל ירושלים תמות, ואז תהיה ובבת זרה מלאה אנשים זרים וגם הם כמונו יעמדו בחלונות לראות הרים זרים שועטים אחורנית. (עוז, 1968, עמ' 72)

מגמת הסופר

תפקידו של הסופר ויחסותו כלפי הצגת האמת החיה נשאר שנוי במחלוקת בזירה הנרטיבית. האמונה היא שהמסר המוסרי טמון בתפקיד החברתי והאנושי שהכותב משחק כלפי קהילתו, שהוא אדם

בפני עצמו. אז מנסה הכותב תמיד "להציג את האמת האובייקטיבית עם כוחותיו האמונתיים, המעוררי השראה". (محمود, 1959, עמ' 61)

לדעתו של פרישמן, סופר שקבע לו מלכתחילה מגמה חברתית כלשהי, סופר שהוא משכל את החזיון האמנותי. התפיסה החזונית של המציאות, כעין בליעת המציאות בדרך הדמיון, היא הקובעת, ולא העמדת אידיאות כלפיה מראש. ולא עוד אלא שספרות מגמתית סופה שהיא פוגעת גם בעצם המגמה, והסופר יוצא קרח מכאן ומכאן. הספרות העוסקת בבעיות היסוד והנצח של האדם, אינה צריכה להעסיק עצמה בצרכי השעה. אמנם, מכשרונות גדולים לא ייבצר להביע גם את חזיונם האמנותי וגם את צרכי השעה, אבל בתנאי שהם יבואו בד בבד ולא יהיו דוחקים זה את זה (קרמר، 1984، صفحة 133) פלובר, למרות שהוא ביזה את המציאות אך מסר אותה, מפני שחשב שהריאליזם הוא "הסכמה בין תצפית ישירה לבין מידע מעובד שנוצר על-ידי הסופר". הוא מגלם את המציאות באמצעות הצגת הגיבורים וויזואליים ללא העתקתם, אך תוך הבנה של הגורמים הפיזיולוגיים והפסיכולוגיים שלהם.

אין זה משנה עד כמה המטרה מנסה האדם להיות, לא טרח לשאת את מחשבותיו, זה כאשר הוא לומד את כיתות-אופיו ומתכונים שהוא מבטא את מחשבותיו ואת איכויותיו הפסיכולוגיות, מפני שהאובססיה הכתובה היא יותר מיכולתו לשלוט בעצמו. מכאן האנושיות של הרומן.פלובר אומר באופן סרקסטי על צ'רלס:

"מה הסיבה לחזרתו למשפחת ברטו, כל עוד מר ראול נרפא, והאנשים האלה לא שילמו את זה? אה! אה! יש מישהו שטוב לו לדבר, רקם, מצחיק, זה מה שהוא רוצה. " (جوستاف، 2002، صفحة 119)

מאדאם בובארי הושפעה מסופרה, כך שאמה אינה אלא תמונתו של פלובר כשהיה צעיר. הסימפטומים הפסיכולוגיים שלה ומאפייני השעמום והאשליה הם אותם רגשות שחווה פלובר בצעירותו, וחיפושה של אמה על האהבה האבודה, הוא אותו חיפוש על מה שחסר לפלובר בחברה שלו מאהבה שאבדה במבוכי הבורגנים פדנטיות ולכן הגיע "הניתוח הפסיכולוגי של אמה כשיעור לעצמו וניתוח שלה.

עוז יצר גם את נושא הרומן שלו מהמציאות, כי חש שהוא מרכיב חיוני בחברה האנושית הכללית, ומציג מה קורה סביבנו. כך הוא משך ל"אטרקציה מרצון לנושאים שבהם התערבה החברה שלו" ו- קרוב לאנשים ולאינטרסים היומיומיים שלהם, וזה היה הדאגה הראשונה לכך שעבודתו הראשונה נבראה, המונעת על ידי אהבתו למשפחתו.

מנקודת השקפה זו, האובייקטיביות של הסופר מוצגת ברומן, כך שמבנה הדמויות שלו מנותב בצורה כל כך מובנת מאליה, האירוע הוא אירוע משלה וחיים, והמבנה הצליח להתרחק מאירועי הסיפור על-ידי מתן אפשרות לפעילו בהתאם להקשר האירועים, ולכן, העובדה שהקורא אינו מוטרד ממשהו חריג בטבע של הדמויות, משום שהוא מהווה תנאי לכתיבה אובייקטיבית שנותר להסתיר כאשר הוא מתאר את מסורות החברה שלו, ואם הריאליזם אינו צילום, אלא "פילוסופיה מיוחדת בהבנה ופרשנות של החיים והביולוגיה" (محمد, 1954, עמ' 86) לכן , כמה מצבים באו להראות את אישיותו של הכותב, גם אם הוא ניסה להירחק ממנו בחלק השני של הרומן, כאשר הסכסוך בין הספרים בין

הדמויות הלך והתעצם באמצעות חנה גונן, שהביעה את הפסיכולוגיה של עוז, מכיוון שהיא חושפת את מצב הנשמה ורגשותיה, וזו הסיבה שהוא הופך את הרומן למבוסס על המונולוג והזיכרונות הפנימיים. (ראובני, 1987, עמ' 217)

חנה היא נציגת העולם האפל, הלא־רציונלי, עולם היצרים, עולם האי־סדר, הטרוף והמות, עולם "ארצות התן" - זה העולם המאיים תמיד על היפוכו - העולם היציב, המאוזן, המואר, עולם ה"סדר הטוב" מיכאל הוא נציגו. עולם התן אורב לניגודו לא רק מבחוץ אלא מבפנים, (האלימות והיצריות הכבושים), אם כי אהדתו של המחבר נתונה לאותו עלם יצרי אפל הרי שהוא מעמיד את עולם הסדר הטוב בעולם ומנצח שבלעדיו יחזור הכל לתוהו ובוהו. העולם האפל קיים רק בזכות העולם המואר והיציב. נצחונו והכרחי של "העולם הסדר הטוב" מתבטא בכמה מישורים בסיפור. מיכאל אינו נשבר, אינו נכנע לכוחות התוקפים אותו מבחוץ או מבפנים. הוא נשאר שלו, מסודר, מתאפק. נקודה יציבה בעולם מעורער. חנה עצמה אינה עוברת את הגבול, גם כאשר היא מאד קרובה אליו. היא נמצאת בקיבוץ, סמלו המובהק של "עולם הסדר הטוב" כשהיא נמשכת אל מעבר לגבול:

"גבול מדינת הלבנון. אורות עיפים הצהיבו בכפרי האבן העתיקים, עמקים שאליהם אין להגיע. פסגות רחוקות מכוסות שלג. בנינים בודדים על ראשי הגבעות, מנזרים או מצודות משמר, מרחב טרשי מצולק ואדיות עמוקים. נשבה צינה חזקה. רעדתי. נכספתי ללכת. מה זה היתה הערגה". (עוז, 1968, עמ' 194)

סיכום

ניתן לראות את השפעתה של "מאדאם בובארי" של גוסטב פלובר על חנה גונן של עמוס עוז באמצעות הקבלות נושאיות ותיאורי אופי, במיוחד בנוגע למורכבות הזהות הנשית והמאבקים הקיומיים. הנרטיבים של עוז משקפים לעתים קרובות מעורבות עמוקה עם הממדים הרגשיים והפסיכולוגיים של דמותו, המזכירים את המסע הטרגי של אמה בובארי להגשמה.

עוז הסתמך על שיטת הייצוג של פלובר בה הוא מסתתר כדי לאפשר לדמות לחשוף את עצמו, ושיטה זו היא אחד מסודות הצלחת הרומן הריאליסטי, שכן עוז כמו פלובר לא היה אובייקטיבי לחלוטין, אלא מעורב אובייקטיביות עם סובייקטיביות. כי הוא מגלה צורה מעצמו. תיאור הנשים של עוז משקף לעתים קרובות את המורכבות שנמצאת ב"מאדאם בובארי". דמויותיו הנשיות מתוארות לעתים קרובות כמנווטות באילוצים פטריארכליים, מהדהדות את מאבקיה של אמה נגד ציפיות חברתיות. שני המחברים משתמשים בייאוש כעדשה לבחינת המצב האנושי, תוך שימת דגש על המאבק לתקווה בתוך מצוקה מוחצת.בעוד הייאוש משמש נושא מרכזי הן ברומנו של פלובר והן ברומנו של עוז, חיוני להכיר בכך שתיאוריהם שונים בהחלטותיהם. עוז מחדיר לעתים קרובות תחושת חוסן ותקווה, מה שמרמז כי ייאוש יכול להוביל לצמיחה אישית, בניגוד לגורלה הטרגי של אמה.

שני הרומנים, על הדמויות והאירועים שלהם, משקפים את המרד של האני ההרואי נגד עצמו, בסביבתו ובמנהגים והמסורות של החברה שלו , כלומר, אישיותו של הסופר , לסביבה שבה הם חיו היו השפעות ישירות על מצבם הפסיכולוגי ועולמם הפנימי.שאין ההרמוניה שלטת בהם, שאין התיאום מאפיין אותם בשאי פותיהם. אך הם מבטאים את המציאות על כל כיווניה ; ביטוי זה והבעה זו אין להמירם

בנאטוראליזם באמנות. מגמת סופרים אלה אינה מכוונת לנאטוראליזם או לריאליזם. דרך יצירתם בכלל אינה נקבעת על ידי כיוון למגמה. בנפשם אינה קובעת תכנית ברורה ושקופה את השביל ; מעשיהם נובעים ממעין עמוק בלי חישובים וחשבונות רבים, אך הם ודרכם מקבילים למציאות, באשר הקרע בלבם דומה לקרעים ולפגימות המתגלים בעולם האובייקטיבי .

מסקנות

1 - גם פלוברט וגם עוז חוקרים את נושא הייאוש הנובע מרצונות שלא מומשו. התאבדותה של אמה משקפת תחושה עמוקה של ניכור, המהדהד עם דמויותיו של עוז המתמודדות עם זהותן בנוף חברתי-פוליטי סוער .

2 - בעוד שעבודתו של פלובר מושרשת בצרפת של המאה ה -19, הנרטיבים של עוז משקפים את המתחים התרבותיים והפוליטיים של ישראל המודרנית, אך שני המחברים חולקים דגש על הנוף הרגשי של הפרט

3 - המסע של אמה בובארי אחר אהבה אידיאליסטית מביא לסדרת עניינים שמובילים בסופו של דבר למותה הטרגי. באופן דומה, חנה גונן מתמודדת לעתים קרובות עם רצונותה במסגרת פטריארכלית, שבה שאיפותה נחנקת על ידי ציפיות חברתיות

4 - המהומה הרגשית של אמה בובארי חולקת קווי דמיון בולטים עם המאבקים הפנימיים של חנה גונן של עוז, במיוחד בחיפושם אחר הגשמה והתפכחות שאחריה. שתי קבוצות הדמויות מתמודדות עם המתח בין רצונותיהם לבין המציאות הקשה בחייהם, מה שמוביל לקונפליקטים פסיכולוגיים עמוקים.

5 - נושא הייאוש ב"מאדאם בובארי" מהדהד עמוק במאבקים הרגשיים העומדים בפני חנה גונן של, ומשקף חקירה משותפת של התפכחות אנושית וחיפוש אחר משמעות. גם אמה בובארי וגם חנה גונן מתמודדות עם תשוקות שלא מומשו והמשקל המוחץ של הציפיות החברתיות, מה שמוביל לסערה רגשית עמוקה.

6 - חנה גונן מציגה תחושה עמוקה של תשוקות שלא מומשו, בדומה לחוויות של אמה בובארי ברומן של פלובר. שני המחברים בוחנים את המורכבות הפסיכולוגית של גיבוריהם, וחושפים כיצד אילוצים חברתיים ושאיפות אישיות מובילים להתפכחות וייאוש.

7 - המרד בשני הרומנים הוא מרד פסיכולוגי שמסתיים במרד מטאפיזי. שבו שני הסופרים סקרו את נקודת המבט שלהם על המציאות החברתית. הם העלו מספר שאלות לגבי מידת ההתאמה של תיאור הנשים ברומנים למציאותן בפועל ולסיבות לפיגורן בחברה.

8 – חנה גונן נבדלת ממאדאם בובארי מבחינת הסביבה, משום שהיא מתייחסת לסמלים בתוך המציאות הישראלית. לכן, האני המורד של חנה שונה מהאני המורד של בובארי בשל השוני בחברה.

מקורות

Kupers, E & ,'Hendriks, L .(2022) .'*Autonomy* .holland: University of Groningen.

Marya, S. (2024). *The Self: A Very Short Introduction.* LONDON: Oxford University Press).

Aberbach, D. (2008, June 17). Beggars Of Love Journal of Modern Jewish Studies, Informa UK Limited. http://doi.org/10.1080/14725880802124198

Helman, A. (2016, January 1). Hamutal Bar-Yosef, Mysticism in Twentieth Century Hebrew Literature. Boston: Academic Studies Press, 2010.,Jews and Their Foodways,. Oxford University Press. http://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780190265427.003.0029

Rashed, A' M'. (2016). כאבי הילדות ברומן האוטוביוגרפי (סיפור על אהבה וחושך) של עמוס עוז. *Journal of the College of Languages (JCL ,34*(34), 85-112. אוחזר מתוך &as_sdt=0%2C5&https://scholar.google.com/scholar?hl=ar q=%D7%9B%D7%90%D7%91%D7%99+%D7%94%D7%99%D7%9C%D 7%93%D7%95%D7%AA+%D7%91%D7%A8%D7%95%D7%9E%D7%9 =btnG&F

Robert, H. (2011). What is the self. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 140 - 154. doi: doi: 10.1111/J.1749-6632.2011.06124.X

Valery I. Chirkov, R. M. (2011). *Human Autonomy in Cross-Cultural Context.* New York: Springer Dordrecht Heidelberg London New York.

אבן, י'. (1963). *הדיבור הסמוי מושג בתורת הפרוזה וגילוייו בסיפורת העברית*. תל אביב: עם עובד.

בלבן, א'. (1986). *בין אל לחיה : עיון ביצירתו של עמוס עוז*. תל אביב: עם עובד.

בנד, א'. (1971). המספר הבלתי מהימן במיכאל שלי ובדמי ימיה. *הספרות , כרך ג' , מס' 1.*, 89 - 112.

גינצבורג, מ' פ'. (2013). מאדאם בוברי בירושלים ,ירושלים. *גל' זהויות, מס' 3* , 89 - 107.

יצהרי, מ'. (1999). *אוצר הדרשות: דברי הגות לפרשיות התורה, לשבתות וחגים : ספר עזר למרצים ודרשנים*. תל אביב: האגודה לטיפוח חברה ותרבות, תיעוד ומחקר, הנחלת מורשת יהדות תימן ושבטי ישראל.

מזור, י'. (1998). *ליטוף באפלה - על סיפורת עמוס עוז*. תל אביב: כתר הוצאה לאור.

נרדי. (1996). *מים גנובים – על גברים ובגידה* . תח אביב: הוצאת מדן.

עוז, ע'. (1968). *מיכאל שלי*. ירושלים : הוצאת כתר ספרים.

קרמר, ש'. (1984). *פרישמן המבקר – מונוגרפיה*. ירושלים : הוצאת מוסד ביאליק.

ראובני, ה'. (1987). *דמות המספר במיכאל שלי לעמוס עוז*. ירושלים : הוצאת מוסד ביאליק.

רשיד, ע' מ'. (2024). זרם התודעה וסגנוניו ברומן" מיכאל שלי" של עמוס עוז.. *Journal Of Babylon Center For Humanities Studies*, 55 - 79.

שגיא, א'. (2000). *אלבר קאמי והפילוסופיה של האבסורד*. תל אביב: משרד הביטחון.

שושן, א' ב'. (1972). *המלון החדש*. ירושלים: הוצאת קריית ספר בע"מ.

שטרן, ד'. (2008). *שאחנו גוף אחד – מחקר בעובדיה בעל מום ו דבועל אמונים לש"י עגנון* . תל אביב: הוצאת ראובן מס.

שיח, ע'. (1977). *החוגים לספרות, ברית התנועה הקבוצית ותנועת המושבים*. ירושלים: הוצאת יבנה.

שקד, ג'. (1972). *גל חדש בסיפורת העברית*. תל אביב: ספרית פועלים.

الأدباء, م' م'. (1985). *الأدب و الأنواع الأدبية، ترجمة طاهر حجار*. بيروت: دار طلاس للدراسات و الترجمة و النشر.

القباني, ح'. (1979). *فن كتابة القصة*. بيروت: دار الجيل.

حاج, م' ،'. (1994). *اثر الرواية الواقعية الغربية في الرواية العربية*. بيروت : دار الفكر اللبناني.

طوماس. (1956). *اعلام الفن القصصي ، ترجمة عثمان نوية*. القاهرة: المؤسسة المصرية للتاليف والنشر.

فلوبير جوستاف. (2002). *مدام بوفاري ، ترجمة رحاب عكاوي*. بيروت: دار الكتاب العربي.

م. علي محمد رشيد. (2020). بين المراة الشرقية والمراة الغربية. *lark، 12*(4)، 720-720. doi:DOI: https://doi.org/10.31185/lark.Vol4.Iss39.1610

محمد هريدي. (1983). البوفارية في الرواية المصرية و التركية. *مجلة فصول*، 140 - 162.

محمد, م' ،'. (1954). *الأدب ومذاهبه*. القاهرة : مكتبة مدبولي.

محمود, ت' ،'. (1959). *الأدب الهادف*. القاهرة: مطبعة النموذجية.

References

Aberbach, D. (2008, June 17). *Beggars Of Love* Journal Of Modern Jewish Studies, Informa UK Limited. Http://Doi.Org/10.1080/14725880802124198

A Group Of Writers,. (1985). *Literature And Literary Genres*, Translated By Taher Hajjar. Beirut: Dar Talas For Studies, Translation And Publishing.

Al-Qabbani, H'. (1979). *The Art Of Writing Stories*. Beirut: Dar Al-Jeel.

Balban, A. (1986). *Between Life And Death: A Study Of The Work Of Amos Oz*. Tel Aviv: Am Oved.

Band, A. (1971). *The Infinite Number Trustworthy In my Michael And The Blood Of Her Life. Literature*, Vol. 3, No. 1, 89 - 112.

Even, Y. (1963). *The Concept Of Hidden Speech In Prose Theory And Its Manifestations In Hebrew Fiction*. Tel Aviv: Am Oved.

Flaubert, Gustave. (2002). *Madame Bovary*, Translated By Rahab Akkawi. Beirut: Dar Al-Kitab Al-Arabi.

Ginzburg, M. P. (2013). *Madame Bovary In Jerusalem*, Jerusalem. Identities, Vol. 3, No. 89 - 107.

Hajj, M','. (1994). *The Impact Of The Western Realistic Novel On The Arabic Novel*. Beirut: Dar Al-Fikr Al-Lubnani.

Helman, A. (2016, January 1). *Hamutal Bar-Yosef, Mysticism In Twentieth Century Hebrew Literature*. Boston: Academic Studies Press, 2010.,Jews And Their Foodways,. Oxford University Press. Http://Doi.Org/10.1093/Acprof:Oso/9780190265427.003.0029

Kramer, S. (1984). *Frishman The Reviewer - Monograph. Jerusalem*: Mossad Bialik Publishing.

Kaplan, K. (2017). *The Scholarly Study of Jewish Religious Society in Israel*: Achievements, Missed Opportunities, and Challenges. Trends, 207-249.

Mahmoud, T','. (1959). *Purposeful Literature*. Cairo: Al-Namuthajiyah Press.

Mazor, Y. (1998). *Caress In The Darkness - On The Fiction Of Amos Oz*. Tel Aviv: Keter Publishing.

Muhammad Haridi. (1983). *Bovary In The Egyptian And Turkish Novel*. Fusul Magazine, 140 - 162.

Muhammad, M','. (1954). *Literature And Its Doctrines*. Cairo: Madbouly Library.

Nardi. (1996). *Stolen Water - On Men And Betrayal*. 19th Aviv: Medan Publishing.

Oz, A. (1968). *My Michael*. Jerusalem: Keter Publishing.

Rashed , Ali Mohammed (2016) *The Pains Of Childhood In The Autobiographical Novel (A Story Of Love And Darkness) By Amos Oz*. Journal Of The College Of Languages (JCL, 34(34), 85-112. Retrieved From Https://Scholar.Google.Com/Scholar?Hl=Ar&As_Sdt=0%2C5&Q=%D7%9B%D7%90%D7%91%D7%99+%D7%94%D7%99%D7%9C%D7%93%D7%95%D7%AA+%D7%91%D7%A8%D7%95%D7%9E%D7%9F&Btng=

Rashid, A. M. (2024). *Stream Of Consciousness And Its Styles In The Novel "My Michael" By Amos Oz* ..Journal Of Babylon Center For Humanities Studies, 55 - 79.

Reuveni, H. (1987). *The Narrator In Amos Oz's my Michael*. Jerusalem: Mossad Publishing Bialik.

Shaked, G. (1972). *A New Wave In Hebrew Fiction*. Tel Aviv: Poalim Publishing House.

Sheach, E. (1977). *The Literary Circles, The Kabbalist Alliance And The Moshavim Movement*. Jerusalem: Yavne Publishing House.

Stern, D. (2008). *We Have One Body – A Study In Ovadia Baal Mom And Deboel Emunim Leshi Agnon*. Tel Aviv: Reuven Publishing House.

Thomas. (1956). *Notable Figures In The Art Of Storytelling*, Translated By Othman Nouaya. Cairo: The Egyptian Foundation For Authorship And Publishing.

الذات المتمردة – قراءة في شخصية مدام بوفاري لفلوبير وحنا كونين لعاموس عوز- دراسة مقارنة

علي محمد رشيد

قسم اللغة العبرية, كلية اللغات, جامعة بغداد , بغداد, العراق

المستخلص

تُعد اشكالية التمرّد من طبيعة التغيّرات السريعة التي يمرّ بها مجتمع ما في مجالات وتوجهات الحياة كافّةً وعلى وجه الخصوص في مجال العلاقات الاجتماعيّة والعادات والتقاليد والقيم والمبادئ ... وقد يتجلّى التمرّد في التمرّد على الذات، أو التمرّد على العادات، أوالتمرد على المبادئ والاعراف، أو في التمرّد على السلطة السياسيّة و الاجتماعية، وقد نجد الخضوع يأخذ حيّزًا مهمًّا في تلك العلاقات كافّة.

سنعالج في هذا البحث ظاهرة التمرّد لدى أديبين مرموقين هما : الفرنسي غوستاف فلوبير، والإسرائيلي عاموس عوز، من خلال بطلتين اشتركتا في الصفات والخصائص ذاتها، فالبطلتين إيما بوفاري، وحنا كونين أظهرتا ذلك من خلال تمرّدهما على ذاتيهما ،وعلاقتهما بالمجتمع والعائلة، وعلى العادات والتقاليد. فظهرتا في تجلّيات التمرّد تارةً، والخضوع تارةً أخرى، كما أنّ التمرّد والخضوع برزأيضا من خلال علاقة الأديبين بالسلطة.

ويظهر إن علاقة الاديبين في اشكالية التمرّد نبعت من خلال مشكلات نفسيّة وسلوكيّة تعود إلى التغيّرات الفسيولوجيّة والنفسيّة التي أثّرت في سلوكهما، فأدّت إلى نشوء صراعات نفسيّة شديدة الوطأة، لم يستطيعا مجابهتها، فشعرا بالغربة والضياع. وقد أدّى ذلك كلّه إلى تمرّدهما على القيّم، والعادات، والتقاليد، فنتج عنه نزعات عدوانيّة غير مقبولة.وهذا ما ألفناه من ميل الشخصيتين إلى التمرّد والثورة من خلال إظهارهما لنزعات الاستقلال، والتمرّد على السّلطة، سواءٌ كانت سلطة الأسّرة، أم المجتمع بشكل عامّ.

الكلمات المفتاحية : التمرد ، فلوبير ، عوز ، حنا جونين ، إيما بوفاري.